

EDEBİYATTA MİNİMALİZM VE ALIMLAMA ESTETİĞİ

MINIMALISM IN LITERATURE AND AESTHETICS OF RECEPTION

Yılmaz ÖZBEK¹

Özet

Bu makale minimalizmin edebiyatta ne olduğu, ne olmadığına odaklanmaktadır. Son zamanlarda popüler olan bu kavramın postmodern edebiyatta hele de alımlama estetiği ile daha iyi anlaşılacağı görüşünü içermektedir. “Az çoktur” tezi ile ortaya çıkmış minimalist sanatın ve edebiyatın Amerika’da oluşumundan dünya edebiyatında temsilcilerine kadar minimalist edebiyat sorgulaması yapmaktadır. Hemingway’ın “Buzdağı Teorisi” ile anlam kazanan minimalist edebiyatta asıl anlamın görünende değil görünmeyende, söylenende değil söylenmeyende olduğu dillendirilir. Minimalist edebiyatçıların metinlerde oluşturdukları boşluklar, çözülmesi gereken gizemler önem arz etmektedir. Okurun üretime ortak olması, onun aktif hale getirilmesi hedeflenmektedir. Söz ne kadar azalır, çağrışım o kadar çoğalır. Bunu sadece minimalist sanat değil alımlama estetiği de hedeflediğinden Wolfgang Iser’in öncülüğünü yaptığı bu akımın minimalist sanatla bağlantısı ele alınır. İkisinin hedefleri ve ortaklığı sunulur.

---

¹ Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi, Emekli Öğretim Üyesi yozbek1947@gmail.com
ORCID İD: 0000-0002-0315-3358

Anahtar Kelimeler: Minimalizm, Alımlama Estetiği, Sandra Berchtel, Wolfgang Iser

Abstract

This article focuses on what minimalism is and is not in literature. It includes the view that this concept, which has been popular recently, can be better understood in postmodern literature, especially with the aesthetics of reception. He makes inquiries about minimalist literature from the formation of minimalist art and literature in America, which emerged with the thesis "less is more", to its representatives in world literature. In minimalist literature, which gains meaning with Hemingway's theory of the Iceberg, it is stated that the real meaning is not in the visible but in the invisible, not in the spoken but in the unsaid. The gaps created by minimalist writers in the texts and the mysteries that need to be solved are important. It is aimed for the reader to be a partner in the production and to activate it. The smaller the word, the greater the association. Since it aims not only minimalist art but also reception aesthetics, the connection of this movement, pioneered by Wolfgang Iser, with minimalist art is discussed. The goals and partnership of the two are presented.

Key Words: Minimalism, Reception Aesthetics, Sandra Berchtel, Wolfgang Iser

Giriş

Bu makale, minimalizmin edebiyatta ne olduğuna, ne olmadığına, alımlama estetiği ile olan bağına odaklanmaktadır. Öteden beri var olan, ama adı konmamış anlatım tarzının “minimalist tarz” olarak kavramsallaştırılmasına, yeni olanın, üretimden çok, üretilene yaklaşımda ve bakışta olduğuna tanıklık etmektedir. Benim “Edebiyatta Minimalizm” konusuna özgün yaklaşımım alımlama estetiği odaklıdır. Tezim, “Alımlama Estetiği minimalist yapıtları çözümlemede en etkin yöntemdir.”

Bir çok araştırmacının minimalist olarak tanımladığı öyküleri okuduğum zaman, daha önce “Postmodernizm ve Alımlama Estetiği” üzerine çalışmış biri olarak minimalizmin postmodernizm ile benzeştiğini, hatta postmodern bir tavır olduğunu ve alımlama estetiğinin ilgi alanına girebileceğini düşündüm ve alımlama estetiğini minimalist yapıtları anlama, anlamlandırmada en elverişli yöntem olarak değerlendirdim. Bu vesile ile sanat yapıtına anlamını yaratıcısı mı, yoksa tüketicisi mi verir savını anımsatmak istedim. Boşlukların, belirsizliklerin ve düzensizliklerin doğurganlıklarına işaret etmek istedim. Geçmişte yaşamış yazarlara ve günümüz yazarlarına bir de bu açıdan bakılsın diye, genç akademisyenlere yeni ufuklar açılsın diye, bu çalışmayı kaleme alıyorum. Franz Kafka, Peter Bichsel ve daha nicelerinin öyküleri minimalist olarak değerlendirilebilir mi acaba?

Kökleri eskiye dayansa da 20. yüzyılın son çeyreğinde minimalist sanattan söz edilmeye başlandı. Yaşam felsefesi, yaşam tarzı olarak ortaya çıkan bu anlayış, mimarlıkta, plastik sanatlarda, müzikte ve edebiyatta görünür oldu. ABD’li yazar, eleştirmen Kim Herzinger edebiyatta minimalizmi 1970’li yılların sonunda Raymond Carver, Frederick Barthelme, Ann Beattie, Bobbie Ann Mason, Mary Robinson ve Tobias Wolff gibi yazarlarla başlatıyor (Rubey 2012: 35). Minimalist kavramı henüz yokken, E. A. Poe ve Anton Çehov 19. yüzyılın ilk yarısında, Ernest Hemingway 20. yüzyılın ilk yarısında, Jorge Luis Borges 20. yüzyılda ürettikleri kısa öykülerle sade, basit, boşluklar, belirsizlikler içeren anlatım tarzlarıyla bugün minimalist diye bilinen bir çok yazarı etkilemişlerdir. En çok tanınan, bilinen Raymond Carver (1938-1988) kendini, minimalist yazar olarak tanımlamasa bile (Rubey 2012:56), onlardan çok etkilenmiş ve kendinden sonra gelenlere yol açmış ve minimalist tarzın edebiyatta giderek daha fazla yer tutmasına öncülük etmiştir (Person 1999:33).

Bu akımın mottosu olan ‘az çoktur’* tarzının izi bu yazarlarda belirgindir. Hemingway’in “Buzdağı Teorisi” tam da bu akımın özü olarak görülüyordu. Asıl anlam görünende değil, görünmeyende; söylenende değil, söylenmeyende olduğu tezini kendi kısa öykülerinde örneklemişti. Az, kısa, basit, sade, sıradan söylemlerle yarattığı boşluklar, çözülmesi gereken gizemler katıyor metinlere. Bir çok minimalist yazar kısa öykü yazmayı tercih etmiştir. Kısa öyküleri minimalist yapan kapsamları, yani kısa oluşları değildir; hatta minimalist romanlar, tiyatro oyunları yazılmış ve uzun metrajlı filmler çekilmiştir. Onları minimalist yapan özellikleri, bir çok minimalist yazarın yapıtlarından yola çıkarak, kapsamlı bir şekilde Sandra Berchtel, Kim Herzinger ve John Barth tespit etmişlerdir. Minimalizm alanında en çok araştırma yapanlardan biri olan Berchtel, “Minimalist Unsurlar Kataloğu” hazırlamıştır (Berchtel 2008:13). Bu katalog çok detaylıdır ve bu alanda çalışanların işini kolaylaştırır.

Sandra Berchtel, Jön Fosse’nin “Winter”, Martin Heckmanns’ın “Das wundervolle Zwischending” tiyatro oyunlarını; Aki Kaurismaki’nin “Wolken Ziehen Vorüber”; Jim Jarmusch’un “Broken Flowers” filmlerini minimalist açıdan incelemiştir (Berchtel 2008:27). Bu yapıt minimalist kaynakların en önemlilerinden biridir; belki de en önemlisidir.

Ingolf Kaspar, sanatta az, az değildir; çok, çok değildir; küçük, küçük değildir; büyük, büyük değildir” diyerek, yapıtın kapsamına değil, özünün önemine işaret etmiştir (Kaspar 2001:23). Her yazar metin üretirken bilinçli veya bilinçsiz boşluklar bırakır. Minimalist tarzda üretenler ise bilinçli olarak bırakırlar. Az sözle fazla anlam, yüzeysel ifadelerle derinlik amaçlanır. Hemingway de “Buzdağı Metaforu” ile bunu amaçlar. Bu tarz okuru üretime ortak yapar, onu aktif hale getirir. Bir metnin gerçeği, anlatmak istediği, daha çok metnin görünmez yerinde, düşündürdüklerinde aranmalı; yani Hemingway’in dediği gibi buzdağının suyun altındaki kısmında aranmalıdır.

---

* Almanca “weniger ist mehr“, İngilizcesi “less is more”. Bu motto ilk kez ünlü Alman mimar Ludwig Mies van der Rohe (1866 -1969) tarafından kullanılmıştır.

Ona göre bu kısım duyumsanan, alımlanandır. Böylece az sözcükle, az sözle, çok çağrışım amaçlanır.

Okur, minimalist yapıtlardaki boşlukları, yüzeysel olarak söylenmiş olanı, eksiklik hissi uyandıranı anlamlandırarak, alımlayarak üretim sürecine ortak olur. “Edebiyatta Minimalizm” konusunda araştırma yapanlar en çok Sandra Berchtel’den yararlanırlar. Berchtel, Kim A. Herzinger ve John Barth gibi önemli araştırmacıların, minimalizmi minimalizm yapan temel kriterler hakkında oluşturdukları birikimlerden de yararlanarak söz konusu kataloğu hazırlamıştır. Benim kaynağım da büyük ölçüde Berchtel’in kataloğudur. Bu katalogla paylaşılan unsurların tümünün minimalist yapıtlarda yer alması beklenemez.

Minimalist Unsurlar

Minimalist olarak tanımlanan yazarların en önemli özellikleri, estetik bir zenginliği hedeflemekten çok, postmodern sanatçılar gibi, tüketiciyi düşünmeye, sorgulamaya götüren bir tarzın peşine düşmeleridir (Berchtel 2008:47). Böylece beğeniye beslemekten çok, yaratıcı, üretici eğilimleri harekete geçirmeyi amaçlarlar (Özbek 2005: Arka Kapak yazısı). Minimalist öykülerde genellikle bir giriş, bir başlangıç, bir doruk noktası ve bir sonuç yoktur. Her bakışa anlam ifade edebilecek açık bir sonuç vardır. Kısa cümleler yaygındır ve yan cümleler hemen hemen yoktur. Öykülerin dili günlük, sade, sıradan, heyecansız, tumturaklı ifadelerden, söz sanatlarından yoksun dildir. Kültürel, sanatsal, politik konular söz konusu olmazlar. Basit, sıradan özel yaşamlar sık sık işlenen konulardır. Kişisel hayatlar konu edilir; eylemler sınırlıdır zaman genellikle şimdiki zamandır. Zaman, uzam önemsizdir, pek söz konusu olmaz veya yüzeyseldir. Kişiler pek betimlenmez; özellikleri, kişilik yapıları, donanımları, konu edilmez. Amaçsız, heyecansız, sıradan insanlardır onlar. Anlatıcı 1. tekil, anlatım tutumu yansızdır. Metinlerde eksik, kusur gibi görülebilecek belirtiler, okur tarafından giderilsin, anlamlandırılınsın diye yaratılmıştır.

Minimalist yazarlar, kısa öyküyü, romana tercih ederler; ruh halleri roman için gerekli sabır ve dayanıklılığa uygun değildir; çağın insanının mizacıyla aynıdır mizacı. Kısa öyküler bir atıştırmalık ara öğünler gibidir; işe gidip gelirken otobüste, tramvayda, veya seyahate trende, uçakta bir çırpıda sıkılmadan okunacak yapıdadır.

Bunu biraz da içinde yaşadığımız zamanın ruh halleri ve koşuşturması dayatıyor insana. Minimalist öyküler tam da bu ihtiyacı karşılayacak tarzı ile okuyucuyu kendine çekmeye çalışıyor. Minimalist yapıtlar hazırlop yutulacak kıvamda değildirler; tüketiciden birikim bekler, soyut düşünce birikimi; bu da sosyal bilimlerde derinleşmeyi gerektirir. Minimalist akım biraz da tüketim toplumuna bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Tüketim bir çılgınlığa dönüşmüştür. Dünyanın ekolojik dengeleri altüst olmuş, hemen herkes dünyaya yük olmaya başlamıştır. Bu sarmaldan çıkış yolu minimalist yaşam tarzının yaygınlaşmasıyla olasıdır. Bu yaşam tarzını benimsememiş olanların doğa dostu olması beklenemez. Bu tarz, bu anlayış tüketim canavarına dönüşmüş toplumların ruh sağlığı için de bir ilaç gibidir. Bu tüketim çılgınlığı sadece tüketenin ruh sağlığı için değil, dünya barışı için de bir tehdittir.

14 asır önce Platon, insanlığın bugününü görmüş gibi, şöyle söylemiştir: “Yaşamda önemli olan çok şeye sahip olmak değil, az şeye ihtiyaç duymaktır.” İki asır önce de Hegel güzellik anlayışını, “Sade, ama basit değil, yalın, ama yavan değil,” diyerek, daha minimalist yaşam tarzı ortada yokken insanlığı uyarmıştır.

Minimalist yapıtların sanat değeri düşük diyenlerin tezlerini Urs Meyer çürütmektedir (Meyer 2002:124-144). Kaspar da minimalist öykülerin değersiz olduğu görüşlerini geçersiz kılmaya çalışır. İlk bakışta okura yavan, tatsız gelen minimalist öyküler, tekrar tekrar okunduğunda yavaş, yavaş tat bırakmaya başlar. Saklı olan, söylenmeyen, küçültülen, indirgenen, karanlıkta kalan etkili bir şekilde ortaya çıkar (Kaspar 2001:39). Azla fazlayı amaçlayan, yani ”az çoktur” felsefesinin yaşam bulmasını sağlayarak bir sanat akımı yaratmaktadır minimalizm. Okura düşen görev de minimalist unsurları, üretim tarzını ve öğelerini belirlemek, yani amaçlanan, ama açıkça söylenmeyenden yola çıkarak

anlam üretmektir. Bu tam da alımlama estetiği kuramının öncüsü Wolfgang Iser'in söylediğidir.

Alımlama Estetiği

Bu kuramı geliştiren Iser'e göre, anlam boşluklarda, söylenmeyende saklıdır ve okuyucu açısından çekici, merak ve heyecan uyandırıcıdır. (Iser 1994:264) Kendisi de kısa öykü yazarı olan Wolfdiétrich Schnurre de boşluk bırakmanın, yani ima yoluyla anlatmanın çok şey söylemekten daha etkili olduğunu söyler (Durzak 2002:147). Bu bakımdan alımlama estetiği, minimalist yapıtlarda, başat bir yöntem olarak kullanılmayı dayatıyor okura, araştırmacıya. Metindeki boşluklar bulunarak, anlamlandırılarak alımlamaya katkı sağlanıyor.

“Her okur kendi birikimine, bakış açısına göre boşlukları doldurur, böylece her okura göre farklı anlamlar çıkar ortaya; bu da doğaldır ve bir zenginliktir. Minimalist sanat da, postmodern sanat gibi, okuru üretime katmak için gerekli olan gizemi, çekiciliği, merakı barındırır. Alımlama estetiği kuramına göre her yazınsal ürün bir çok belirsizlikler, boşluklar içerir; okuma sürecinde soru işaretleri ortaya çıkar. Bunlar bir kusur, bir eksiklik olarak görülmezler; tersine yapıta gizem verirler, okuru daha çok oylar, ona daha çok şey katarlar. Bunlar tüketicinin bakış açısına göre nicelik ve nitelik kazanır. Bu demektir ki, her yazınsal ürünün bir çok iletisi vardır. Bu ileti kaynağını yalnız yazardan değil, okurdan da alır; yani okuru öne çeker, onu yüceltir, ona daha fazla rol ve sorumluluk verir. Artık okurun önemi yazarın önüne geçmeye başlamıştır. Yani alımlama estetiği anlayışının merkezinde ben vardır, özne vardır, öznenin öznelliği vardır; sanat yapıtını kendine göre kavrayışı, duyusu, sezişi vardır; bunlara görsel yeniden anlam kazanır yaratıcının elinden çıktıktan sonra yapıt; okuma sürecinde ortaya çıkan, yanıt bekleyen tüm sorulardır metindeki boşluklar ve belirsiz alanlar.” (Özbek 2005: 9-10).

“Kısacası alımlama estetiği anlayışı okur gerçeğini ön planda tutarak belirsizlikleri belirli hale getirmek, boşlukları doldurmak ve soyut alanları somutlaştırmak gibi bir işlev üstlenir yorumlama sürecinde. Metinler çalar saat gibidir; okurda bir çok duygu ve düşüncenin uyanmasını sağlar. Bunlar sonunda

yapıtın duyumsattığı, anlattığı öz haline gelirler. Çağdaş yorum kuramı alımlama estetiğine göre yorum budur.

Yorumbilim bir şeyin peşindedir: Anlamın; yani söylenenden çok söylenmeyen peşindedir. Söylenmeyenler, işte boşluklardır, belirsiz alanlardır. Metin-okur iletişimini ve etkileşimini çözmeye uğraşır yorumcu. Metin “ne anlatıyor”dan ziyade, “metin okurda ne gibi duygular, düşünceler üretiyor?” sorusunun yanıtı, çağdaş yorumcunun peşinde olduğu şeydir; metine ruh veren okur, ama okuru aktif tutan, üretici yapan metindir (Özbek 2005: 12).

Wolfgang Iser’e göre “boşlukların doldurulması; Roman Ingarden’a göre “belirsiz alanların, belirli hale getirilmesi” alımlamadır. Bana göre de “düzensizliklerin kendi aralarında düzen kurduklarını saptamak ve bunu çözümlenektir” alımlama. Bu savımla umarım alımlama estetiği kuramına küçük bir katkı sağlamış olurum. Post-modern yapıtların piyasada çoğalması ile birlikte tüketici onların karmaşık yapısı karşısında sıkılmaya, yorulmaya, anlamlı bir şeyler üretememenin sıkıntısını yaşamaya başladı; birbirinden bağımsız, görünürde aralarında hiçbir bağ, hiçbir iletişim olmayan birçok öğenin sunduğu karmaşa ve tüketicinin kafasının karışması, bana düzensizliklerin kendi aralarında düzen kurduklarını düşündürdü; kendi perspektifimizden hareketle birbirinden bağımsız görünen öğeler arasında kuracağımız her anlamlı bağ, her düzen, yapıtın çözümü, yorumu olacaktır savını ortaya atmaya yüreklendirdi beni (Özbek 2005: 4-5). Bu konudaki çıkış noktam, postmodern sanat yapıtlarındaki düzensizlikler barındıran kolaj, montaj, pastij tekniklerinin çok yer tutmasıdır.

KAYNAKÇA

Rubey, Magdelana; (2012) „**Weniger ist mehr**“. **“Eine vergleichende Analyse ausgewählter Kurzgeschichten von Raymond Carver und Judith Hermann.”** Diplomarbeit, Wien.

Person, Jutta, (1999) **“Less is More”, Minimalismus in der Kurzprosa; Raymond Carver, Frederik Barthelme und Mart Robinson.** Dissertation, Universität Tübingen.

Berchtel, Sandra; (2008) **Die Kunst der Reduktion. Minimalismus in Literatur und Film.** Saarbrücken: VDM Verlag.

Kaspar, Ingolf; (2001) **Minimalismus und der Groteske,** Peter Lang-Verlagsgruppe, Frankfurt/Main.

Berchtel, Sandra, (2008) **Die Kunst der Reduktion, Minimalismus in Literatur und Film.** Saarbrücken, VDM Verlag.

Özbek, Yılmaz; (2005) **Postmodernizm ve Alımlama Estetiği,** Çizgi Yayınları Arka Kapak.

Meyer, Urs; (2002) **“Kurz- und Kurzestgeschichte” in: Kleine literarische Formen in Einzeldarstellungen.** Stuttgart: Reclam.

Kaspar, Ingolf; (2001) **Minimalismus und Groteske,** Peter Lang-Verlagsgruppe, Frankfurt/Main.

Iser, Wolfgang; (1994) **der Akt des Lesens,** Wilhelm Fink Verlag, München.

Durzak, Manfred; (2002) **Die deutsche Kurzgeschichte.** Königshausen & Neumann.